Valtiovarainvaliokunnan kunta- ja terveysjaostolle kuulemiseen 11.11.2021

Vastaukset ennakkokysymyksiin:

1. Miten koronapandemia on vaikuttanut naisvaltaisten alojen työllisyyteen/työvoiman saatavuuteen?

Koronakriisin terveydellisistä, taloudellisista ja sosiaalisista vaikutuksista eri mies- ja naisryhmiin ja sukupuolten tasa-arvoon saadaan tietoa meneillään olevassa ”Koronakriisin vaikutukset sukupuolten tasa-arvoon Suomessa” –hankkeessa. Hanke päättyy 31.5.2022. Koronakriisin vaikutuksia työllisyyteen on tutkinut Tilastokeskuksessa Hanna Sutela.

- Suomessa toimialat ovat eriytyneet nais- tai miesvaltaisiksi ja myös osa- ja kokoaikatyön yleisyys vaihtelee sukupuolittain. Koronakriisin vaikutukset ovat kohdistuneet eri toimialoihin eri tavoin ja siten vaikutukset myös miesten ja naisten työhön ovat olleet erilaisia.
- Karkeistaen voi sanoa, että yhtä lomautetuksi tai työttömäksi jäänyttä, kokoaikatyötä tehnyttä miestyöllistä kohti työnsä menetti 1,7 osa-aikatyötä tekevää naista.
- Sekä naisilla että miehillä työllisyys väheni niin absoluuttisesti kuin suhteellisestikin eniten alle 25-vuotiailla.
- Samalla kun koronapandemia vei töitä matalapalkkaisissa palveluammateissa toimivilta naisilta, tarvittiin lisätyövoimaa mm. koronaviestintään, hallintoon, tukihakemuksia käsittelemään, koulutukseen. Vuonna 2020 kokoaikatyötä tekeviä naispalkansaajia oli määrällisesti enemmän vuoteen 2019 verrattuna erityisesti seuraavilla toimialoilla: koulutus, julkinen hallinto, informaatio ja viestintä, ammatillinen, tieteellinen ja tekninen toiminta sekä kemikaalien, lääkkeiden yms. valmistus.
- Naisten työllisyys lähti uuteen kasvuun jo kesällä 2020 ja on jatkunut nousujohteisena myös tämän vuoden puolella. Miesten työllisyystilanteen muutokset ovat vaihtelevampia.
- Tutkimuksessa analysoidaan jatkossa mm. sitä, miten tulonsiirroilla on onnistuttu kompensoimaan eri väestöryhmien koronanaikaisia ansiotulonmenetyksiä.

- Työoloihin liittyvä kuormitus lisääntyi pandemian aikana erityisesti sosiaali- ja terveysalan ja opetuksen tehtävissä. Sosiaali –ja terveysalan kuormitus on ollut jo pitkään tunnistettu ongelma. Asia on tullut esiin muun muassa Tilastokeskuksen laajassa Työolotutkimuksessa. Sosiaali- ja terveysalalla on ollut pitkään ongelmia myös työvoiman saatavuudessa, mikä on lisännyt työssä olevien työn kiireisyyttä ja kuormitusta. Useilla aloilla on tällä hetkellä ongelmia osaavan työvoiman saannissa. Monet ongelmat näyttävät kasaantuvan erityisesti sosiaali –ja

terveysalan töihin. Koronakriisin pitkittyminen ja työvoiman saatavuus ja riittävyys kärjistävät tilannetta.
- Sosiaali- ja terveysministeriö on käynnistämässä poikkihallinnollista ohjelmaa sosiaali-ja terveysalan henkilöstön riittävyyden ja saatavuuden varmistamiseksi. Ohjelma hakee ratkaisuja henkilöstön saatavuuteen ja riittävyyteen sekä lyhyellä, keskipitkällä että pitkällä aikavälillä. Työryhmän olisi aluksi tarkoitus tuottaanykyistä parempi tilannekuva ja ennusteet sekä kansallisesta että alueellisesta työvoiman tarpeesta. Harkittavia toimenpiteitä voivat olla työn veto- ja pitovoimaan liittyvät kysymykset kuten ammatillinen liikkuvuus ja työhyvinvointikysymykset, tasa-arvoasiat, työperäisen maahanmuuton kysymykset ja osaamisen kehittäminen. Myös koulutuspaikkojen määrä on keskeinen asia. Ohjelmalla on nopea aikataulu.

Osana VN TEAS-tutkimusta ”Koronakriisin vaikutukset sukupuolten tasa-arvoon Suomessa” selvitetään myös väestön koetun terveyden ja mielenterveyden muutoksia koronan aikana. Tiedot perustuvat THL:n FinnSote-tilastoihin.

Poimintoja alustavista tuloksista:

- FinSote 2020 tiedonkeruu toteutettiin koronaepidemian toisen aallon aikana (syyskuu 2020 - helmikuu 2021).
- Vuoteen 2018 verrattuna vuoden 2020 kyselyssä koettu terveys heikentyi 20–74 -vuotiailla ja suurin muutos havaittiin 20–54 -vuotiailla naisilla.
- koettu terveys heikentyi kaikissa koulutusryhmissä, paitsi korkeasti koulutetuilla miehillä.
- Psyykkinen kuormittuneisuus lisääntyi sekä miehillä että naisilla, ja etenkin työikäisillä. Koulutusaste vaikutti jonkin verran kuormittuneisuuden kasvuun: kaikilla naisilla kuormittuneisuus kasvoi. Miehistä kuormittuneisuus kasvoi erityisesti matalasti koulutettujen parissa.
- Terveyspalvelujen käyttö mielenterveysongelmien vuoksi oli naisilla yleisempää kuin miehillä kaikissa koulutusryhmissä

2. Miten sukupuolitietoisen budjetoinnin kehittäminen on edennyt ja mitkä ovat jatkossa keskeiset kehittämistarpeet?

Hallituksen talouspolitiikan yhtenä tavoitteena on, että eriarvoisuus vähenee ja tuloerot pienenevät. Hallitusohjelmassa hallitus sitoutuu sukupuolten välisen tasa-arvon edistämiseen muun muassa talousarvioprosessissa ja kaikissa keskeisissä uudistuksissa. Näitä tavoitteita konkretisoidaan hallituksen tasa-arvo-ohjelmassa.

Sukupuolitietoista budjetointia on tarkoitus edistää mm. osana kestävän kehityksen budjetoinnin kehittämistä. Hallitusohjelmassa on todettu kolme ilmiötä, joita tulee talousarviossa huomioida. VMn mukaan vuonna 2020 erityisenä kehittämiskohteena oli sukupuolitietoinen budjetointi ja v. 2021 lapsibudjetointi. Lapsibudjetointia kehitettiin

erikseen asetetussa työryhmässä ja valtion v. 2022 talousarvioesityksen valmistelu perustuu ko. työryhmän työhön. Kestävän kehityksen budjetoinnin osalta tällä hallituskaudella on talousarvion laadintamääräykseen sisällytetty kestävän kehityksen budjetointi. Vuoden 2022 talousarvioesitykseen on jatkokehitetty osuutta koskien verojärjestelmän ympäristöperusteisuutta, joka korvaa ympäristölle haitallisten tukien osuuden.

Tasa-arvoyhteenvetoja koskevaa talousarvio-ohjeistusta täsmennettiin keväällä 2021 sekä järjestettiin keskustelutilaisuus budjetti- ja tasa-arvovirkahenkilöille. STMn teettämän selvityksen mukaan TAE 2022:ssa yhteenvetokappaleiden laatu on parantunut. Ne antavat monipuolisen käsityksen niistä budjetin aiheista, jotka saattavat olla tasa-arvolle merkittäviä. Yhteenvetotarkastelujen perusteella ei kuitenkaan voida arvioida koko budjetin sukupuolivaikutuksia. Sukupuolitietoisen budjetoinnin kehittäminen edellyttää sukupuolittain analysoidun tiedon saatavuuden ja käytön parantamista, menetelmien ja prosessien kehittämistä, osaamisen vahvistamista sekä johdon ja päättäjien tukea työlle. Prosessia ja menetelmiä voitaisiin kehittää esimerkiksi VN Teas-hankkeena v. 2018 tehdyn Tasa-arvoa talousarvioon- hankkeen suositusten pohjalta. Kehittämisessä erityinen vastuu on budjettiprosessista vastaavalla ministeriöllä (VM). VM teettää ulkopuolisen arvion hallituksen talouspolitiikan sukupuolivaikutuksista syksyn 2022 riihen jälkeen.

Taloudellisia resursseja jaetaan myös muilla välineillä kuin vuotuisen budjetin kautta. Erityisesti poikkeustilanteissa olisi tärkeää ottaa sukupuolten tasa-arvon näkökulmat mukaan valmistelun ja analyyseihin. Sukupuolenmukainen eriytyminen esimerkiksi työelämässä, yrittäjyydessä, koulutuksessa ja hoivassa on Suomessa suurta. Tämä olisi voitu vielä tietoisemmin huomioida esim. koronatoimenpiteiden suunnittelussa. Sukupuolinäkökulman huomiointi potentiaalisesti sekä parantaa toimenpiteiden osuvuutta että vähentää ja estää syrjiviä ratkaisuja.

Kriisissä lisätalousarvioiden merkitys korostui, mutta pääluokkakohtaiset tasa-arvoyhteenvedot ovat käytäntönä vain varsinaisessa talousarviossa. Myöskään koronaan liittyviä lakiesityksiä ei kovin yleisesti ole tarkasteltu sukupuolinäkökulmasta. Kiire ja valtava työkuorma avainministeriöissä selittänee asiaa, mutta ei poista haastetta.

On tärkeää, että Suomen elpymis- ja palautumissuunnitelman (RRP) toimeenpanossa edistetään tasa-arvoa ja seurataan suunnitelman vaikutuksia sukupuolinäkökulmasta. Myös alkavan uuden EU:n rakennerahastokauden hankkeilla on mahdollista tukea sukupuolten tasa-arvoa. Sukupuolten tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden näkökulmien integrointia ohjelmatyöhön on tarkoitus tukea valtakunnallisella ESR-varoista toteutettavalla koordinaatiohankkeella.

3. Tasa-arvoa edistävien toimijoiden ja järjestöjen resurssien riittävyys?

Tasa-arvovaltuutetun toimiston voimavarat eivät ole kasvaneet 2000-luvulla vaikka lakia on uudistettu (2005 ja 2015). Lainuudistuksilla on muun muassa laajennettu suunnitteluvelvollisuuden piiriin kuuluvien oppilaitosten joukkoa, täsmennetty työnantajien suunnitteluvelvoitteita ja lisätty tasa-arvolain soveltamisalaan sukupuolivähemmistöt. Käytännössä resurssivaje näkyy eniten siinä, että tasa-arvon edistämistoiminnan ja suunnitteluvelvoitteiden valvontaan on vain rajallisesti mahdollisuuksia.

Monilla järjestöillä on tärkeä rooli tasa-arvon edistämisessä. Esimerkiksi naisjärjestöjen rahoituksen riittävä taso on tärkeä turvata tulevaisuudessa.

Myös sosiaali- ja terveysalan järjestöjen toimintamahdollisuudet olisi turvattava. Järjestöillä on tärkeä rooli mm. naisiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan ennaltaehkäisyssä ja uhreille suunnattujen palveluiden tuottamisessa.

Hallituksen tasa-arvopolitiikkaa koordinoivan ja tasa-arvolainsäädäntöä valmistelevan tasa-arvoyksikön toiminnan perusrahoituksen lisäksi tasa-arvo- ja samapalkkaisuusohjelmille osoitettiin hallitusohjelmassa 0,5milj. eur/vuosi.